

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بحثمان با توفیق پروردگار متعال درباره ارث بود که بسیار مسئله مهمی می باشد و خداوند را شکر می کنیم که به ما توفیق تفقه در دین را عنایت فرموده و در روایات نیز اینطور ذکر شده که: "إذا اراد الله بعبد خيراً ففقهه في الدين" و "الفقهاء أمناء الرسول" و "الفقهاء حصون الإسلام".

درباره ارث اول آیات قرآن کریم را عرض می کنیم، فقط در سوره نساء آیاتی درباره ارث وجود دارد و شاید نکته اش این باشد که زن ها را از ارث محروم می کردند لذا خداوند متعال در سوره نساء آیاتی درباره ارث بیان فرمود، در آیات یازدهم و دوازدهم مسئله ارث ذکر شده است که از هر آیه شش حکم کلی درباره ارث استفاده می شود و در آخر سوره نساء در آیه ۱۷۶ نیز دو مطلب درباره ارث ذکر شده است که کلاً ۱۴ مطلب در این آیات درباره ارث ذکر شده است که اینها امهات مسائل ارث در قرآن کریم می باشند.

آیه یازدهم: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَابْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفَعًا فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا^۱﴾.

نکته: گفته شده "في أولادكم" درحالی که اگر گفته بود ابنائکم به فرزندان مع الواسطه هم صدق می کرد اما اولاد فقط شامل فرزندان بلاواسطه می شود و بعدا ابناؤکم ذکر می شود.

مطلب اول: "لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ": اگر اولاد مرد و زن باشند مرد دو برابر سهم زن ارث می برد، آیت الله طباطبائی اعلی الله مقامه در تفسیر المیزان می فرماید اینکه گفته نشده "للانثی نصف حظ الذکر" نکته اش این است که "انثی" اصل

^۱ سوره نساء، آیه ۱۱.

قرار داده شده و ارث بردن زن بر خلاف جاهلیت و ملل دیگر که از ارث محروم بوده یک امر مسلمی در نظر گرفته شده و مقدم قرار داده شده و در واقع اصالت داده شده.

مطلب دوم: " فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ " اگر اولاد فقط زن باشند و بیشتر از دو نفر باشند دو سوم از ماترک میت ارث می برند البته در روایات ما ذکر شده که دو دختر نیز همان حکم بیشتر از دو نفر را دارند یعنی دو سوم ارث می برند.

مطلب سوم: " وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ " اگر ولد فقط یک دختر باشد نصف ماترک میت برای او می باشد.

مطلب چهارم: " وَ لِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ " برای هر یک از پدر و مادر میت اگر میت فرزند داشته باشد یک ششم است.

مطلب پنجم: " فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَ وَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ " اگر میت فرزندی نداشته باشد ارثش را تنها پدر و مادر می برند پس برای مادرش یک سوم مال است (و بقیه از آن پدر است که بعدا بحث خواهیم کرد).

مطلب ششم: " فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ " اگر میت برادرانی داشته باشد برای مادر یک ششم است، یعنی إخوه حاجب می شوند برای اینکه مادر یک سوم ارث ببرد و علتش هم این است که پدر باید این برادران میت را اداره کند لذا از سهم مادر کم شده و به سهم پدر افزوده شده.

تمام این شش صورت بعد از عمل به وصیت و ادای دین میت می باشد، وقتی انسان از دنیا می رود ترکه او چند حکم به ترتیب دارد؛ اول کفن برداشته می شود، دوم دین، سوم عمل به وصیت تا ثلث اموال، چهارم ارث.

نکته: در آیه وصیت بر دین مقدم شده با اینکه در فقه ما بر اساس اخبار دین بر وصیت مقدم می باشد منتهی چون با حرف "أو" عطف شده دال بر ترتیب نمی باشد.

آیه دوازدهم: " وَ لَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ هُنَّ وَلَدٌ فَلِكُمُ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَ هُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ

اند پس از (بیرون کردن) وصیتی که بدان توصیه می شود یا دینی (که بر عهده اوست) در صورتی که (در این وصیت و دین) قصد زبانی به ورثه نباشد (وصیت بیش از ثلث مضار به ورثه است)، سفارشی است از جانب خداوند.

خب تا اینجا ۱۲ حکم از احکام کلی ارث را از آیات ۱۱ و ۱۲ از سوره نساء بیان کردیم و دو حکم باقی می ماند که در آیه ۱۷۶ از سوره نساء ذکر شده، آیه این است: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنَّ أَمْرًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَ لَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَ هُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَ إِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَ نِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَصَلُّوا وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾^۳.

مطلب اول: "فِي الْكَلَالَةِ إِنْ أَمْرًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَ لَهُ أُخْتُ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَ هُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ" ای پیغمبر از تو فتوا می طلبند ، بگو: خداوند به شما درباره کلاله (خواهران پدر و مادری یا پدری تنها) فتوا می دهد: اگر مردی که فرزند (و پدر و مادر و جد) ندارد بمیرد و او را یک خواهر باشد ، نصف میراث وی (به تشریح اولی) از آن اوست (و بقیه را به تشریح ثانوی ارث می برد) ، و این برادر نیز از آن خواهر اگر اولاد نداشته باشد (تمام مال را) ارث می برد.

مطلب دوم: "وَ إِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَ نِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَصَلُّوا وَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ" اما اگر خواهران دو نفر باشند دو سوم میراث میت از آن آنهاست (و بقیه را به تشریح ثانوی ارث می برند) ، و اگر آنها برادران و خواهران متعدد باشند (همه میراث از آن آنهاست لکن) برای مرد مانند نصیب دو زن است. خداوند برای شما بیان می کند که مبادا گمراه شوید ، و خدا به همه چیز داناست.

جمعاً ۱۴ حکم کلی درباره ارث در قران کریم و در سوره نساء ذکر شده که به عرضتان رسید بقیه بحث بماند برای فردا این شاء الله تعالی ...

والحمد لله رب العالمين و صلى الله على

محمد و آله الطاهرين

بِهَا أَوْ ذَيْنِ وَ إِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةً وَ لَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ ذَيْنِ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾^۴.

آیه دوازدهم نیز شش مطلب دارد:

مطلب اول: "وَ لَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لهنَّ وَلَدٌ" و برای شما نصف ما ترک زنانان است اگر برای آنها فرزندی (از شما یا از شوی دیگر) نباشد.

مطلب دوم: "فَإِنْ كَانَ لهنَّ وَلَدٌ فَلِكُمْ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِيْنَ بِهَا أَوْ ذَيْنِ" اگر آنها (زنانان) را فرزندی باشد یک چهارم ما ترک آنها از آن شماست پس از (بیرون کردن) وصیتی که آنها می کنند یا دینی (که بر گردن آنهاست).

مطلب سوم: "وَ هُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِنْ لَمْ يَكُنْ لهنَّ وَلَدٌ" برای آنها (زنانان) یک چهارم ما ترک شماست اگر شما را (از او یا غیر او) فرزندی نباشد.

مطلب چهارم: "فَإِنْ كَانَ لهنَّ وَلَدٌ فَلهنَّ الثُّمْنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ ذَيْنِ" اگر شما را فرزندی باشد برای آنها یک هشتم از ما ترک شماست پس از (بیرون کردن) وصیتی که می کنید یا دینی (که بر عهده دارید).

مطلب پنجم: "وَ إِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةً وَ لَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ" و اگر مردی یا زنی که از او ارث برده می شود پدر و مادر و اولاد نداشته باشد و او را یک برادر (مادری) یا یک خواهر (مادری) باشد برای هر یک از آن دو یک ششم ما ترک است (و بقیه نیز اگر اجدادی نداشته باشد به آنها بر می گردد).

نکته: کلاله در دوجا از سوره نساء ذکر شده، در این قسمت از آیه شریفه مراد از کلاله در واقع فقط کلاله مادری می باشد اما در آخر سوره کلاله پدری و پدرمادری ذکر شده.

مطلب ششم: "فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ ذَيْنِ غَيْرِ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ" اگر (کلاله مادری) بیش از یک نفر باشند (برادر یا خواهر یا هر دو) آنها در یک سوم مال (به تساوی) شریک

^۳ سوره نساء، آیه ۱۲.

^۴ سوره نساء، آیه ۱۷۶.